

F. GRAELL I DENIEL

SIGNE I SÍMBOL

QUADERNS DE FILOSOFIA

58

F. GRAELL I DENIEL

SIGNE I SÍMBOL

58

QUADERNS DE FILOSOFIA

Barcelona 2023

1ª edició maig 2023

© F.Graell i Deniel
ISBN: 978-84-123314-4-8

www.xtec.cat/~fgraell
www.quadernsdefilosofia.cat
E-mail: fgraell@xtec.cat

Els webs permeten de baixar la còpia d'un qualsevol quadern editat.
Podeu fer ús de l'adreça electrònica per a qualsevol correspondència amb
Quaderns de Filosofia.

CONTINGUT

Presentació, 6.

I

UNA CARACTERITZACIÓ DELS SIGNES

1. Una aproximació al signe, 8.
2. El cas singular del signe lingüístic, 10.
3. El sentit del senyal, 12.
4. Nota sobre l'índici, 13.
5. Hi ha també símbols, 13.
6. Els símbols de l'escriptura i els símbols de la matemàtica, 16.

II

ELS SÍMBOLS AMB OBJECTES

1. Primer esbós d'interpretació, 18.
2. Un punt de vista del símbol amb objectes, 18.
3. Més sobre l'ús d'un mot i l'ús d'un símbol, 21.
4. Símbol i expressió simbòlica, 22.
5. Sobre el pensament simbòlic, 23.
6. La necessitat del símbol, 24.
7. Si hi ha arbitrarietat o no en el simbòlic, 24.
8. En les hores baixes i el gaudi de l'estona, 26.
9. La significació del símbol i la transcendència representativa 27
10. Una experiència que no es tradueix. 29.
11. El símbol no substitueix una altra cosa, 30.
12. L'arbre, la bandera, el cel de nit, 31.

III

EL SÍMBOL DEL GALL EN *EL CALLAT*, 33.

PRESENTACIÓ

El símbol es comprèn de diferents maneres, i hi ha formes simbòliques distants, per exemple, entre una xifra i una bandera. Això duu a repensar algunes classificacions prèvies dins de l'univers del signe, i a fer-ho de la seva mateixa noció, sense allunyar-nos del que s'accepta majoritàriament per signe. Tindrem en compte el que d'altres han escrit, sols fem un esment de Peirce, i procurem de satisfer un desig de claredat en unes distincions sovint difícils de mantenir.

Ernst Cassirer reclamava, en la seva *Philosophie der symbolischen Formen*, que el filòsof de la cultura, el del llenguatge, del coneixement, del mite, etc., passés a l'esfera originària de la visió intuïtiva, mentre ens deia que «si tota cultura es mostra en la creació de determinades formes simbòliques, el fi de la filosofia estriba ... a comprendre llur principi fonamental formador»¹. El símbol abraçaria el conjunt dels éssers culturals, a contemplar com a concrecions que cal copsar com a formes amb sentit (*geistig*): tanmateix sols disposem de signes i de símbols sense saber remetre'ls a res més que no siguin aquests mateixos i els seus significats; la universalització del símbol s'oferiria com una empresa valenta, i ho seria un principi formador: la conformitat amb els quotidians mentre no poguéssim anar més enllà fóra l'únic camí que ens restés.

La circumstància d'anomenar això o allò un signe específic, o l'ús del mot 'símbol' per a signes que podrien esmentar-se altrament, no sembla un problema greu, quan acceptem que el nom no fa la cosa. Els noms que hem tingut en compte ens han semblat els més ordinaris, sense més mèrits, i estan oberts als canvis. Un afer una mica diferent es troba en la relació del símbol i el llenguatge: els símbols formals de l'àlgebra gaudeixen d'un abast lingüístic, però una bandera forma part de la natura, i no seria un símbol pel fet d'anomenar-la, sinó per dar-se com un objecte, que certament es pot expressar amb llenguatge. Aquesta distinció permet l'estudi dels símbols amb

¹ *Philosophie der symbolischen Formen, Die Sprache* (I), a *Gesammelten Werke* (volum 11), Felix Meiner Verlag, Hamburg, 2001-2002, pàg.49.

objectes, i de fer-ho amb una certa independència dels altres símbols, que gaudirien de la seva respectiva elucidació. D'altra banda, fins i tot circumscrits a aquells primers amb objectes, cada símbol menesteria d'un estudi particularitzat: el símbol fa significar quelcom d'una manera determinada, en conjunt aquest sentit es prou ric, es troba afectat, i no hi deu haver manera de traduir-lo escaientment, malgrat que n'hi pugui haver aproximacions.

El quadern es lliura doncs com una proposta de repàs del signe i de les diferents maneres de ser-ho, i si més no permet el seu eixamplament o, si cal, la seva modificació allí on convingui. No podria formar part de la filosofia del llenguatge sense fer renúncia del fet que hi ha signes que impliquen també els altres éssers naturals.

I

UNA CARACTERITZACIÓ DELS SIGNES

No cal encaparrar-se a una circumscripció estricta del que és un signe, que servís per a tot allò que en rep el nom, perquè basta fullejar un diccionari per a convèncer-se de la inutilitat de limitar les coses que ho són.

Però això no hauria de comportar algun esforç aproximatiu de l'abast d'algun tipus de signe, malgrat deixar fora d'altres maneres de ser signe.

1. Una aproximació al signe.

1. En el dia a dia un gerani és una planta, una fletxa un senyal, la balança un símbol de la justícia, etc., i no hi ha més distincions que aquelles que són útils en la comunicació. Aquí s'ignora que hi hagi un signe i una significació, malgrat que se sàpiga que això o allò és un signe per a allò altre, etc.

En efecte s'hi troba una incorporació de totes les formes expressives i manifestatives per les qual la seva eficàcia remet a un cos no fenomènic. D'aquí que no hi hagi quotidianament en molts de casos, però no en tots, cap altra distinció quan hom s'expressa o gaudeix d'un senyal, etc., i sols quan es para atenció s'admet distingir entre signe i significació. Tanmateix això també es fa enriquint el signe amb la significació, i a l'inrevés; o si és vol: a través d'una explicitació-implicitació en cada cas; i també: es fa quan se'ls estudia, i potser és inevitable una certa distorsió de l'ús expressiu o de l'atenció a un senyal, etc, pel fet que altrament no ens esclariríem. Però és important de tenir en compte que els signes en conjunt no viuen com se'ls estudia, sinó que hom s'expressa o en té experiència, i és en aquest calidoscopi expressiu i manifestatiu que s'hi palesa la riquesa real.

2. Quan s'esmenta un signe, és a a dir, que hi ha un signe, això és més aviat un exercici d'un estudiós, tot i que no és quelcom absent fora de les tasques especialitzades.

Des d'aquí es podria circumscriure el signe com a quelcom o expressiu, o independent del cos humà, malgrat que se'l té precisament com a signe perquè s'indica l'afer representatiu (és a dir, percebut o imaginat). Certament qui ho analitza no ho pot fer simplement com qui ho expressa, o ho experimenta, sense més intencions, malgrat que no pot estar-se d'esmentar-ho des del representatiu; llavors es parla més còmodament de signe, o del que s'hi expressa o manifesta, i llavors s'accentua la significació, malgrat que l'un no es lliura sense l'altra.

Quan volem estudiar els signes accentuem la representació, però en cap cas no es pretén fer-ho al marge del que significa, perquè llavors no hi hauria signe.

3. Un signe lingüístic (al cap i a la fi un mot) en seria un cas més².

En efecte hi ha aquí una manera de dar-se significat amb els fenòmens representatius. Per exemple, el mot «gerani» forma part, com a afer perceptiu (sons o visualitat), dels fenòmens representatius, hi ha si més no so o quelcom vist: tanmateix permet suggerir-hi una planta, el gerani. «Gerani» és un signe quan se l'atén així, se sap que és signe perquè hi ha significació.

4. Per això el símbol, amb la icona, el senyal i la marca, àdhuc l'índex, el mateix signe lingüístic, s'estimen signes: perquè tots aconsegueixen que són fenòmens representatius amb els quals es lliura un significat.

Val la pena de repetir que és rellevant el caràcter fenomènic del signe, el fet que se'n parla així perquè hi ha una representació fenomènica, i suposa el seu significat.

Alhora parlem de significat per la passa que permet el signe.

² Admetrem de parlar de signes lingüístics malgrat que caldria fer distincions entre les formes usades en una llengua. Si més no el mot «gerani» podria assumir-se com un signe, i ens hi referirem, a les formes de la llengua, una mica per damunt sense discutir-ne l'abast del seu ús o com s'usen.

5. Quan es diu que el significat del mot «gerani» és, per exemple, el d'una planta que té el seu origen a Sud-àfrica, se silencia que «gerani» pot significar, no una planta, sinó un gràfic dibuixat sobre el paper, o els sons amb què es pronuncia. «Gerani» permet aquestes significacions. Ara bé no es té cap necessitat d'explicitar-ho amb aquest significat, i tot això forma part de les activitats quotidianes, en les quals es remet prou sovint, pel fet que és una adquisició, a un cos no fenomènic.

Però tampoc no hi ha necessitat d'explicitar que «gerani» significa una planta, i això s'estén per a tots el signes. Car la seva rellevància no rau en la possibilitat de fer aflorar el seu sentit en tant que representació, sinó en la circumstància de ser portadors d'una significació.

6. La significació es diu del remissiu, i aquí ja n'hi haurà prou amb això.

L'estudiós esmenta el signe i la significació i, per exemple, afegeix que la significació del mot «gerani» pot ser la d'una planta del balcó. Ocorre que, parlant de manera estricta, la significació suposa el conjunt de l'acte expressiu, que inclou el què (aquí el gerani del balcó o el pensat), l'actitud i el context.

La qual cosa s'hauria de fer extensiva per a un qualsevol signe: suposa el què, l'actitud, i el context, encara que no hi hagi expressió (cf. més avall "Símbol i expressió simbòlica"). Una bandera és un símbol fet amb tela de colors, que gaudeix d'un simbolitzat, el què (se sap que és una bandera), amb l'actitud i el context: no és possible de fer discernir talment aquestes aspectes que es facin independents sense abandonar l'experiència a favor de jocs imaginatius.

7. Conclouríem que, en aquests contextos, un signe és una representació portadora de significat.

2. El cas singular del signe lingüístic.

1. L'oportunitat de parlar doncs de signes, i dels signes específics, l'ofereix la representació. Tanmateix no hi hauria signes

sense que treballessin com a tals, i ho fan en permetre copsar el seu significat.

Certament això seria vàlid també per al signe lingüístic quan se l'estudia dins de les ciències de la llengua.

Així mateix hi ha alguna diferència entre el signe lingüístic i la resta de signes: els signes de la llengua, si més no en l'adult que la domina, poden suposar una significació particular matisada; amb «gerani» es pot expressar un gerani percebut o al marge de fer-ho. A més a més les unitats lingüístiques difícilment són sempre signes únics, la mateixa llengua s'ha après des de petits a través d'una adquisició lenta, i la validesa del seu ús ha depès d'un medi social.

D'altra banda la llengua està incorporada a tall d'un fenomen del cos propi; la sonoritat revela el cos amb el seu procés natural. A més, i a propòsit de la convencionalitat, la llengua no és la resultant d'un acord ni en conjunt no depèn de l'originalitat del parlant. Ultra això, en la unitat lingüística, s'hi troba una varietat il·limitada de combinacions, i el seu ús abasta una qualsevol activitat.

El signe lingüístic deu ser bàsicament una noció de les ciències de la llengua; tanmateix gaudeix de molt interès per a la filosofia.

2. Malgrat que no esmentarem fins més avall els símbols formals i els que es fan amb objectes, el signe lingüístic s'hi constataria diferent, i no hi seria assimilable.

Els símbols formals usen representacions confeccionades per l'home amb la intenció que serveixin de símbols, la qual cosa no es pot dir del conjunt de la llengua, que és quelcom del cos propi i forma part del que s'és: per això és irrenunciable.

Els símbols amb objectes (un bandera, per exemple) usen també, però no sempre, afers assenyalats, muntats, dissenyats, etc., per l'home, tot plegat formant part de les coses naturals, que serveixen per a fer de símbols.

Però un llenguatge simbòlic no ho seria perquè l'ús d'un signe lingüístic fos simbòlic, sinó perquè s'expressaria el que hauria estat, o podria ser, un símbol amb objectes.

3. El sentit del senyal.

1. El senyal es palesa com un signe patent, se'l troba en molts llocs dels entorns, i molts objectes que fan de senyal mereixerien comentaris varis d'acord amb la seva manera de fer de senyal.

Una fletxa indicant un camí és un senyal, sigui pintada o feta amb fusta, i pot orientar a l'hora de discutir què distingeix aquest signe d'altres signes.

Per començar la fletxa deixa copsar perfectament un seu sentit, és a dir, inclou en la seva percepció què és, per tant no cal pensar que assenyala més enllà, o potser millor: no és necessari de pensar un «enllà». D'alguna manera ja s'ha après què és, es té incorporat en un cos no fenomènic que deixa entomar que és una fletxa, que el camí és aquell que indica.

La facilitat per haver-ho après no lleva que és un senyal, se'l comprèn com un senyal: no basta la mera dada natural, perquè se l'ha d'abastar com a signe.

Ocorre que se'l comprèn quan se'l percep (hi ha una remissió a un cos no fenomènic).

D'altra banda els senyals serien resultants fàcilment compartibles duts a terme amb materials o sobre materials, en principi relativament simples, i que estarien fets per a orientar la conducta.

Compararíem un senyal amb allò que fariem nosaltres, o que ho podríem haver fet, o que ho imaginem així, en unes específiques circumstàncies. Llavors s'assimilaria el que es veu d'acord amb el que se seria capaç de fer gràcies a un afer fora de l'abast i que socorre.

Es copsa la fletxa, la creu sobre les pedres, les ratlles en l'escorça de l'arbre, els senyals que barren el pas. Algunes marques es comprendrien com a senyals fets directament sobre els materials.

El seu criteri de distinció fóra doncs la manera immediata de copsar-lo, que es tracta d'un objecte natural que ha rebut l'actuació de l'home capaç de ser comprès tot d'una per haver-ho incorporat, i que comunica quelcom simple que implica la conducta pròpia. Això l'especificaria respecte dels altres signes.

2. No sembla impossible d'acceptar que la pul·lulació de senyals en els mitjans urbans hagi descabdellat aquesta capacitat de fer pròpies comunicacions dels altres, de socialitzar mitjans d'acord amb una utilitat rellevant.

Pel cap baix s'aprèn els senyals de trànsit: s'han de fer propis a tall d'un adquirit, de tal manera que la seva visió comporti la resposta adequada.

4. Nota sobre l'indici.

Quan l'aproximació al signe suposa un significat talment copsat que el fenomen representatiu s'estima efecte, conseqüència, quelcom derivat d'una manera o d'una altra, llavors s'acostuma a parlar en aquests casos d'indici. El fum com a indici d'un foc, un cert comportament com a indici d'un enuig, etc.

El símptoma es diferenciaria de l'indici perquè el primer inclouria una significació que no n'exclouria d'altres, mentre suggereix causa, origen, etc., i sobretot referit al cos humà.

5. Hi ha també símbols.

1. Una de les classificacions més conegudes dels signes és la de Peirce, que distingí entre icones, índex i símbols. A propòsit del signe defensà el següent:

«Un signe, o representant, és quelcom que està en algú per a alguna cosa en algun aspecte o capacitat. Es dirigeix a algú, és a dir, crea en la ment d'aquesta persona un signe equivalent, o potser un signe més desenvolupat. Aquest signe que crea, el dic l'interpretant del primer signe. El signe està per a alguna cosa, el seu objecte. Està per a aquest objecte, no en tots els aspectes, sinó en referència a una mena d'idea, que de vegades he anomenat la base del representant. "Idea" ha d'entendre's aquí en una mena de sentit platònic, molt familiar en la parla quotidiana; vull dir en aquest sentit en el qual diem que un home capta la idea d'un altre, en el qual diem que quan un home recorda el que estava pensant en algun moment anterior, recorda la mateixa idea, i en el qual quan un home continua pensant en alguna cosa, diguem durant una dècima de segon, tant com el pensament continua acordant-se amb si mateix durant aquest temps, és a dir tenint un contingut

similar, és la mateixa idea, i no és en cada instant de l'interval una idea nova»³.

Respecte dels símbols afegí:

«Un símbol és un signe que es refereix a l'objecte que denota en virtut d'una llei, generalment una associació d'idees generals, que fa que el símbol s'interpreti com a referit a aquest objecte. Per tant és en si mateix un tipus o llei general, és a dir, és un legisigne. Com a tal, actua a través d'una rèplica. No sols és general en si mateix, sinó que l'objecte al qual es refereix és de naturalesa general. Ara bé, el que és general té el seu ésser en les instàncies que es determinarà. Per tant és necessari que existeixin instàncies del que el símbol denota, encara que aquí hem d'entendre per "existent", existent en l'univers possiblement imaginari al qual es refereix el símbol. El símbol s'afectarà indirectament, a través de l'associació o una altra llei, per aquestes instàncies, per la qual cosa el símbol implicarà una espècie d'índex, encara que un índex d'un tipus peculiar. No obstant això no serà en absolut cert que el lleu efecte sobre el símbol d'aquestes instàncies expliqui el caràcter significatiu del símbol»⁴.

Per a ell la significació seria el que John Stuart Mill deia connotació, la citació següent palesa la relació que Peirce atribuï entre la significació i el terme general; la reproduïm pel seu interès:

«Un terme general denota qualsevol cosa que hi pugui haver que posseeixi els caràcters que significa; J. S. Mill utilitza, en lloc de significa, el terme connota, una paraula que ell o el seu pare van recollir en Ockham. Però significar ha estat en ús ininterromput en aquest sentit des del segle XII, quan Joan de Salisbury va parlar de "quod fere in omnium ore celebre est aliud scilicet esse appellativa significant, et aliud esse quod, nominant. Nominantur singularia; sed universalia significantur". Res no pot ser més clar. No es coneix cap ocurrència de connotació tan primerenca com aquesta. Alexandre de Hales (*Summa Theol.*, I. liii) fa del nomen connotans l'equivalent a appellatio relativa, i pren la relació mateixa com a objecte acusatiu de connotare, parlant de "creator" com a connotant la relació del creador amb la criatura. Així Aquino, *In sentent.*, I. dist.viii. q.1,art.1. Posteriorment, com els

³ *Collected Papers*, 2.228.

⁴ Ídem, 2.249.

adjectius es van considerar termes relatius, definint-se blanc com "que té blancor", etc, l'adjectiu es considerava com a connotant l'abstracció, sense mai no es posés en qüestió el seu suposat caràcter relatiu. Tataretus, per exemple, que va escriure quan l'ús estava totalment establert, es trobarà utilitzant una fraseologia com la següent: "Nulla relativa secundum se habent contrarium, cum non sint qualitates primae, set solum relativa secundum dici, et hoc secundum esse absolutum et significatum principale eorum et non secundum esse respectivum et connotativum". Chauvin (1^a ed.) diu: "Connotativum illud est cuius significatum non sistit in se, sed necessario ad aliud refertur, vel aliud connotat. V. gr. Rex, magister, primus"»⁵.

Resta prou clar que Peirce criticà fortament l'esment de la significació a través del mot «connotació», i llavors amb l'ús de «significació» el símbol seria un signe que suposaria una associació d'idees generals que faria que se l'interpretés com a referit a l'objecte que denota.

Els textos exemplaritzen l'abast de les consideracions de Peirce. Dalt ja indicàrem la conveniència de no introduir els signes lingüístics dins dels símbols, i ara potser fóra també més oportú d'evitar d'apropar-se als símbols a través de la significació general, malgrat i tot que hi podria no ser absent, és a dir, provar de circumscriure'ls més, independentment d'això, i a propòsit d'alguns signes característics.

2. Hi deu haver diferents tipus de símbols, i es diferenciarien del senyal. Tanmateix convé comparar-los-hi, amb els senyals més immediats, o amb les marques.

La comparació amb el senyal seria fàcil perquè aquest últim proposaria quelcom simple que afecta el comportament: dues posts creuades enmig del camí suggeriria de no traspasar-les, per exemple. En el símbol hi hauria complexitat: no es podria saber què és una lletra i quina lletra és, si no s'hagués après, altrament seria impossible perquè el seu dibuix és arbitrari respecte del seu so; l'arbre com a símbol d'un recorregut vital suposa un entrellaçament de consideracions personals, i la decisió d'escollir-lo com a signe, etc..

⁵ Ídem, 2.434

El símbol mantindria una discrecionalitat que no conserva el senyal.

Potser es podria trobar en els senyals de trànsit, com s'ha suggerit, detalls que restarien de senyals més elementals i no tan elaborats: per això es distanciarien del símbol, malgrat que n'hi pogués haver amb trets simbòlics o icònics.

3. Les icones es deuen trobar a mig camí del símbol, en l'accepció que el dibuix que incorporen suggeriria un simbolitzat. Hi hauria una doble interpretació: l'una a través del dibuix per la qual hi hauria una comparació; una altra per allò que manca a la comparació i que faria que hi hagués un símbol.

Des del punt de mira de la comparació es tractaria en conjunt d'una assimilació feta gràcies a una contribució que es remet a un cos no donat; o bé es mantindria el dibuixat, per exemple, costat per costat amb allò de la qual cosa vol ser un esbós.

Mirat des del simbolisme amb objectes la icona faria present, quan ja es domina, al seu significat.

6. Els símbols de l'escriptura i els símbols de la matemàtica.

Una lletra de l'abecedari seria un símbol: la seva manifestació visual deixaria individualitzar-la a tall d'una dada perceptiva que es copsa. Tanmateix no seria un símbol per això: podria ser sols un dibuix característic. Entre la lletra i un fonema hi hauria una diferència: la primera és quelcom visual, el segon una resultant sonora.

La lletra es manifestaria com a símbol perquè se sabia quin so és. S'hauria après les lletres quan la seva visió comportés de saber quin so és. Es diria quin so representa quan es mantingués discriminat la grafia de la lletra del so, i normalment hi hauria un saber fàcil pel qual una lletra fóra d'un so.

Es tractaria d'un signe (un símbol) perquè el fenomen visual es lliuraria patentment, mentre s'hauria après a llegir-hi el so.

D'altra banda la grafia de les lletres, si bé no seria una convenció dels contemporanis, contindria un aspecte arbitrari, com ho mostraria

el fet que hi hagués una grafia diferent per als sons en les llengües que usen un altre alfabet.

2. Seguint això, la paraula escrita seria un símbol, quan se la llegís, o acolliria tants símbols com lletres es lletregin.

Seria un símbol perquè se la sap llegir, per aquesta significació, no per la seva significació d'afers que no són el fet mateix de dominar-ne la lectura i el reconeixement fònic.

Tanmateix caldria una certa subtileza: quan es llegís, els gràfics treballarien com a símbols, que contindrien un sentit fònic, però si hi hagués la part oral corresponent, imaginada o en veu alta, aquesta part no incorporaria cap símbol per si mateixa. La complicació no provindria del llenguatge tal qual, sinó del gràfic ideat perquè servís de símbol escrit per al llenguatge.

3. Totes les lletres en matemàtiques, els gràfics per a les operacions elementals, per a llegir-hi les fraccions, les integrals i les derivades, etc., esdevindrien símbols com ho farien les lletres de l'abecedari.

També serien símbols els nombres escrits, malgrat que els nombres dits, sobretot els elementals, no ho semblarien.

No és estrany que la part de la matemàtica a propòsit de la quantitat discreta sigui un llenguatge ad hoc, que progressaria amb els símbols en una exercici de llenguatge formal.

II ELS SÍMBOLS AMB OBJECTES

Aquests símbols semblen alguns dels mitjans privilegiats que permetrien tractar quelcom, quan potser no es gaudiria d'una altra manera d'expressar-ho.

1. Primer esbós d'interpretació.

Ja s'ha comentat que sols es parlaria de signes perquè se'ls atén; s'és capaç, seguint Saussure, per exemple, de diferenciar significat i significant.

Les notes que s'acostuma a fer en les disciplines lingüístiques a propòsit dels símbols afegirien, per exemple, que, al significant «arbre», li correspon un significat que és el concepte d'un arbre o, potser més exactament, la representació mental d'un arbre. I que llavors en l'expressió simbòlica d'un arbre, símbol d'un ser-hi abnegat (Miquel Costa i Llobera), el seu significat esdevé alhora el significant d'un altre significat, que seria aquí la d'un ser-hi. “Es podrà doncs dir que hi ha símbol quan el significat del mot esmerçat funciona com a significant d'un segon significat que serà l'objecte simbolitzat” (Michel Le Guern).

Els lingüistes solen dir també que, en el símbol, el significat concret del mot que fa de símbol lliura tot el significat global del terme: fóra tot el significat del mot que esdevindria el significant d'un altre significat, i no hi hauria una selecció de semes.

Per això, s'acostuma a afegir, la literalització del símbol tendeix a completar-se amb un llenguatge coherent amb una significació simbolitzant (l'arbre pateix les envestides del temps, etc.).

2. Un punt de vista del símbol amb objectes.

1. La interpretació, de l'estudiós, del símbol en els termes d'un significat que fa de significant del simbolitzat sembla prou analítica i satisfà la circumscripció.

Tanmateix ens cal estendre aquesta aproximació més enllà, àdhuc es podria estimar que l'estudi fet convida a una altra passa endavant.

Altrament, com caldria comprendre que un significat fes de significant d'un altre significat? Pel cap baix aquest arbre percebut no lleva que, malgrat la seva concreció, se sàpiga què és; la seva visió i el seu tacte ho inclouen, i tot plegat remetria també a un cos no fenomènic com a condició per a un activitat així espontània.

Però, en una altra direcció, caldria també fer present una aproximació més ençà pel fet que el símbol amb objectes es troba en l'activitat diària i *hi ha una sola comprensió conjunta*. La significació de l'arbre m'engatja.

2. Certament es podria *ponderar* que és un arbre, per tant *distanciar-se* poc o molt del percebut, i llavors això faria difícil de mantenir-lo com a símbol: l'arbre, se l'hauria de copsar en la seva immediatesa, que ja contindria a la seva manera tot el que és, hi hauria l'arbre pres en la seva particularitat. És a dir: no caldria explicitar què és.

I se seria capaç de fer quelcom paral·lel, no per a capir-hi sols un arbre, sinó per a abraçar-hi també un ser-hi. S'entomaria una tal condició mentre hi seria l'arbre percebut.

3. Hi hauria símbol perquè no es tractaria en exclusiva d'un arbre, no s'explicitaria cap significat propi seu, mentre que el seu reconeixement perceptiu es palesaria com a quelcom degut també a un cos no fenomènic: no hi hauria aquí un treball en aquella certesa de l'arbre com a arbre.

Llavors s'incorporaria en aquest arbre un ser-hi. És a dir, a través d'un cos no fenomènic l'arbre percebut incorporaria un ser-hi. Seria gràcies a la nostra capacitat de sol·licitar uns tals ajuts que això tindria lloc; o bé gràcies a uns tals ajuts sense haver-hi ben bé sol·licitud.

Per tant la circumstància d'expressar-ho amb mots o de no fer-ho no alteraria la resultant. D'aquí que, respecte a la funció simbòlica, no

potser pel que fa al seu valor emotiu, el fet d'expressar-ho o no sigui aquí més aviat irrellevant.

4. El símbol gaudeix d'una significació, altrament no seria un símbol. L'ésser-hi expressaria la meva facticitat ara i aquí, com a tal no seria un significat, però ho seria del símbol pel fet que aquest accentua la representació⁶.

5. L'arbre es pot imaginar i s'estendria per a la imatge, amb els canvis que calgués, el que es comenta per a l'arbre percebut.

Tanmateix el que fa de símbol no sembla poder considerar-se al marge d'una qualsevol representació: en cal una representació, altrament es fa difícil que hi sigui, si no impossible. L'explicació és simple: en el símbol amb objectes es manifesta el compromís amb afers naturals, el fet que ens copsem copsant les coses del món.

Per això no hi ha símbols en el llenguatge que no siguin l'expressió de quelcom representat.

6. L'arbre que es veu i que es toca, si fos el cas, faria una mica el que fa el llenguatge: hi seria, se'l podria atendre com a símbol quan donés peu a una circumstància comprensiva compacta. És clar que aquell objecte no pot no ser no reconegut, és un arbre, amb tot el que suposa saber reconèixer el que es veu.

Tanmateix als sons també els ocorre: es fa requesta dels mots i, aquests, ja se'ls sap que són so, no són un no-res, i permeten així i tot expressar-nos de moltes maneres.

7. L'arbre percebut o imaginat es pot assumir com a símbol. En qualsevol cas hi hauria una banalització del símbol quan desaparegués

⁶ L'ús de 'significació' seria aquell pel qual quelcom remet a allò que no és ben bé el remissiu.

D'altra banda no es pot deixar de ser-hi: la sol·licitud de l'ajut d'un cos no fenomènic rau aquí en la manera de *copsar-ho* amb l'arbre. En d'altres símbols no hi ha certament aquell compromís exhaustiu, i s'hi remarca sobretot la sol·licitud d'un *copsament* conjunt, per exemple, en el símbol de la justícia.

el que el fa possible: els símbols religiosos de la llum i de l'aigua passarien a ser ritualisme, la salutació a la bandera un gest mecànic, el regal es transformaria en una obligació, etc.

8. La metàfora es diferenciaria del símbol d'objectes si més no pel fet de ser una recurs lingüístic: mentre en aquest símbol el mitjà per a fer-lo s'agafaria de les coses, en la metàfora es trobaria en el llenguatge; aquest arbre seria un de dat, els robins (dels teus ulls) s'explicitarien en expressar-los: el terme imaginari que apareix en els textos, que els crítics contraposen al real.

3. Més sobre l'ús d'un mot i l'ús d'un símbol.

El paral·lisme entre l'ús d'un mot i l'ús d'un símbol deixa entrellucar com treballen l'un i l'altre.

En l'expressió un mot no es pot deslligar del seu ús efectiu. Certament pot ser atès tal qual, atendre'l en el sentit reduït de la seva formalitat.

El símbol fa un paral·lel d'això amb l'objecte representat. Mentre l'atenció se circumscriu a aquest objecte tal qual no hi ha símbol – mentre s'atengui el mot a usar no hi ha llenguatge oral o escrit. Allò que es representa s'entén (se sap que és un arbre, etc.) – el mot que s'estudia se'l comprèn tal qual. Perquè l'arbre sigui un símbol cal no estar-hi absort, sinó que hi hagi el que significa – perquè el mot esdevingui llenguatge ha de formar part d'una expressió. Entomar el símbol vol dir aquí precisament fer-ho amb quelcom que permet un nou sentit per a l'arbre – expressar fent ús de la llengua vol dir exercir-ho de tal manera que se subsumeix el sentit oral i escrit dels mots.

El símbol d'objecte, se'l podria adjectivar gairebé d'un llenguatge representatiu. Tanmateix no és llenguatge perquè no usa mots (es parli o no), sinó d'altres molts objectes. El símbol sedimenta la significació, cosa que també fa la llengua: ocorre que el primer ho fa a través del que és representatiu, el segon a través dels mots – si el primer pot gaudir d'una significació enriquida, el segon també ho pot aconseguir.

¿Hi ha alguna diferència més entre el símbol i el mot? Caldria potser portar a col·lació el que hem dit a propòsit d'aquest últim; per exemple, que la llengua es troba condicionada pel context social en l'accepció que cap membre de la generació contemporània no n'és l'origen, en general, de la llengua; o que hi ha una multiplicitat de solucions lingüístiques, tant a nivell d'estructura fonemàtica com sintàctica, ultra la múltiple combinació possible; o que l'afer lingüístic manifesta quelcom corporal; o que el parlant participa d'una comunitat de llengua en la qual les relacions entre els seus membre cobreixen les necessitats expressives i alhora n'asseguren la comunicabilitat.

4. Símbol i expressió simbòlica.

Els símbols d'objectes expressats amb paraules es mantenen gràcies que hi ha quelcom representat i, a efectes del seu valor simbòlic, la significació que guanya pel fet d'usar mots gaudeix d'una rellevància modesta, més aviat aquella suficient per a saber com usar una paraula.

Tanmateix no sembla haver-hi cap objecte representat que pot ser un símbol que no rebi també una expressió, per la mera circumstància que pot haver-hi llenguatge en una qualsevol activitat. Es pot manipular símbols, però si més no tots poden rebre una expressió amb mots, i en la nostra disciplina no hi ha d'altre camí possible.

Per consegüent semblaria que hi ha una ambigüitat en el símbol quan s'ha de decidir si el símbol expressa o no: ¿és un mitjà d'expressió el mateix símbol representat? ¿O hi ha expressió perquè hi ha llenguatge?

Sens dubte la resposta depèn del que es comprèn com a expressió. Per exemple, es podria dir que seria expressió el fet de significar quelcom mitjançant alguna cosa del cos. Des d'aquí s'assumiria que cap objecte sense la manipulació de l'home no seria un mitjà expressiu, i en aquest cas no diríem que un símbol d'objecte és expressiu perquè fos un símbol, sinó perquè l'expressaríem quan en parléssim. En d'altres casos sí que també es parlaria, en el símbol,

d'una expressió, en particular quan n'hi hagués alguna manipulació (una bandera, etc.).

L'expressió simbòlica implicaria en el primer cas un símbol representat i *parlat*. Llavors aquest símbol no treballaria com a tal perquè se l'expressés, sinó perquè simbolitza.

En el segon cas hi hauria expressió sols perquè s'assumiria el símbol com a treballat: tampoc no seria simbòlic pel fet que sigui l'expressió d'un treball, sinó perquè es manté com a símbol.

5. Sobre el pensament simbòlic.

1. ¿Hi hauria «pensament simbòlic»? Sí, quan es reflexionés a través dels símbols, cosa prou factible pel fet que, en el mateix símbol, el que és no necessitaria discriminar-se de la representació, i sabem que la percepció del símbol remetria a un cos no fenomènic. Llavors el significat del símbol no tindria el menester d'haver-se de dessolidaritzar-se massa del representat.

Es pensaria simbòlicament quan s'assumís el símbol per a fer-ho. I es defensaria que en general símbol i simbolitzat no ho fan sols així, sinó que també es podria incloure una afectació.

Però no deu ser possible un pensament simbòlic a tall d'un estil continuat de pensar, com si hi hagués diferents formes estables de pensament, un dels quals seria el simbòlic.

2. Esmentem en aquest context que el mite tractaria de la narració d'una història sagrada que explicaria afers d'éssers extraordinaris. L'home l'assumiria tal qual, i elucidaria quelcom: en aquesta accepció no seria un significant per a un significat, sinó un relat que esclareix.

Potser es podria afegir que, quan el mite s'interpretés, voldria dir que ja no ompliria el seu paper originari: inclouria, valgui el cas, una dimensió de pensament al·legòric en la mesura que la seva representació rebés un nou significat, en l'accepció que serviria per a alguna cosa. Per exemple, els noms dels déus homèrics es traduirien per facultats de l'home (valentia, astúcia, generositat, etc.). Aquest plus en seria un afegit de sentit, per al mite.

6. La necessitat del símbol,

D'on prové l'eficàcia de l'ús de símbols? Precisament la utilitat simbòlica d'un arbre rau en el fet que allò representat i significat esta aplegat a favor d'una globalitat impossible d'abastar des del que n'era l'origen per separat. La necessitat del símbol deriva de la impossibilitat de gaudir altrament d'aquesta globalitat: res no es capaç de substituir l'arbre que significa els esdeveniments d'un ser-hi⁷.

La subsumció del percebut pel sentit s'avé del tot amb la circumstància que hi ha un trobar-s'hi complex. L'arbre no significaria la condició d'un mateix sense algunes condicions. Això vol dir que hi ha una nova ambigüitat general en aquests símbols quan se'ls expressa, que basteix un terreny relliscós que no impedeix alguna comunicació, quan els altres homes en participen, malgrat que contingui quelcom privatiu.

Allò preestablert en el símbol, si se l'expressa, no és la garantia doncs del que hi ocorre.

Per això mateix esdevé un lloc extraordinari per a explicitar significació i, quan és el cas, per a fer-ho amb expressió. El simbòlic permet anar desbrossant un camí indefinit no sotjat, i no sotjable des d'altres paràmetres. A través del símbol s'explora una textura de sentit, i per tant de l'expressió amb el llenguatge; es presenta una cara dels afers. No pot no copsar-se, en les afigurations de cada dia, diferents estats: no es pot no significar això i justament així, de tal manera que, en parlar-lo, no s'expressaria el mateix des d'un altre punt de mira, ni s'expressaria això si no ho fes així.

7. Si hi ha arbitrarietat o no en el simbòlic.

1. Els símbols permeten que els objectes puguin ser portadors de sentit. Els afers representats gaudeixen d'una significació. D'alguna manera es fa quelcom festiu o torbador des dels afers perceptius i

⁷ Potser convé recordar que la significació seria aquí el transitar des del símbol, i que hi ha símbol perquè s'hi troba una realitat representada que es disposa com a mitjà.

imaginats. Hi ha un procés de significació, de vessants significats, de subtileses del sentit.

Sovint no és un accident que es perllongui l'afer a través de quelcom, o no és arbitrari que s'esculli aquests objectes i no aquells altres. D'alguna manera el vaivé diari hi ha dut: una saviesa que medita a través d'allò que li convé.

En efecte podria haver-hi alguna cosa en la continuïtat de la significació del símbol que mantingués una sintonia particularitzada: el simbolitzat s'avindria amb allò que fa de símbol. L'arbre desenvoluparia totes les facetes d'un ésser viu, pateix i gaudeix dels atzars diaris, etc.

En aquests casos el símbol no seria arbitrari, hi hauria compatibilitat entre allò que fes de símbol i el simbolitzat; potser més que compatibilitat: allò representat seria l'ocasió favorable, la bona avinentesa, l'afer eficaçment suggerent, l'oportunitat feliçment arribada.

Al cap i a la fi es tractaria d'una consideració prèvia a la constitució del símbol, i que n'aplanaria el camí.

Tot i això d'altres símbols o no haurien resultat mai d'una mirada prèvia entre l'objecte i el simbolitzat, o s'hauria oblidat amb el pas del temps.

2. Hi hauria molts símbols gràcies a necessitats significatives individuals, s'hagin expressat o no, per a molts dels qual hi hauria alguna manera d'apropar símbol i simbolitzat.

Verssemblantment un qualsevol símbol naixeria en l'àmbit d'un individu, i després podria esdevenir rellevant per a un col·lectiu.

Això s'estendria per uns assumptes de tot tipus: històrics i legendaris (les quatre barres), relatius a una comparació significativa (la balança), a una suggerència a partir del treball (la falç i el martell), i d'altres, sens oblidar que allò que hauria pogut ser quelcom accidental en un temps s'avalués més tard a tall d'un símbol.

8. En les hores baixes i el gaudi de l'estona.

Hi ha els tons foscos, les tristors i les penes, paisatges que no diuen res a la mirada per desmotivacions de tot tipus, àdhuc l'angoixa. No sembla que cap esguard al cel o al mar, als altres homes o a un qualsevol espectacle natural, no pugui esdevenir desassossegador.

Tot i això l'amor a allò perceptiu, el seu afiançament, no estaria renyit amb el refús de moltes paraules d'home. El lector de *L'estiu* d'Albert Camus, com el del seu Sísif, s'adona de la compenetració amb el present i del rebuig d'una qualsevol promesa, molt diferents del paper de la llum en *L'estrany*, on el cel sembla més aviat obsessiu i anorreador. Versemblantment l'admissió de l'absurditat tendeix a fer-se incompatible amb un qualsevol afermament, i llavors la mateixa intensitat dels color i dels sons enutjaria més que ser motiu de fruïció. En conjunt aquesta aspror es contraposaria a l'amorositat de paisatges i de mars, de vents i de rostres allunyats, per un motiu fàcil: la seducció d'un present exigiria algun optimisme; la denegació d'una qualsevol promesa per a demà no llevaria el gaudi de l'ara, la permanència en l'absurd tendiria a perdurar, a suposar una manca: en l'absurd, més aviat s'hi trobaria els pensaments que hi durien. L'absurd pot fer renegar de la mirada càlida a una realitat que també té bellesa.

Hi ha molts tipus de circumstàncies: la desmotivació tocaria els ressorts íntims, i fàcilment es manté – per tant les coses no distraurien. Com no ho fan tampoc els pensaments penosos, o el dolor. Allò que s'evita i no plau motiva de vegades que la mirada es relaxi a través dels tràfecs quotidians, i més aviat sembla que vagi bé esbargir-se en els paisatges i en el que hi ha de bo en els colors de les coses per tal de convertir-ho en alguna positivitats.

Deu haver-hi algun fil conductor que faci comprendre aquests camins atzarosos.

I no sembla que res esdevingui una circumstància que impossibiliti l'ús d'allò que és simbòlic.

Tanmateix tota l'agradositat del perceptiu, la seva suavitat al marge d'una qualsevol paraula, no podria interpretar-se com un

símbol difús que signifiqués un simbolitzat diferent del mateix encant natural.

Llavors un mer estar-hi, sense una tal simbolitzat, fóra precisament el que ompliria el goig dels sentits en un experiència perceptiva que afermaria aquest present. No seria un símbol perquè es tractaria d'un afer que s'està realitzant, en l'accepció que no hi hauria una significació del present, sinó un procés d'aquest present.

La dolçor d'un ara sense més promesa es comprendria a tall d'una experiència, que no lliuraria pas més significació, que ni afegiria quelcom ni ho trauria, sinó que ho deixaria com és, un present que es transparenta. Alhora, en aquest emocionar-se, hi reverberaria el no del finit.

9. La significació del símbol i la transcendència representativa.

1. Es desconeix com hi ha una representació, se sap que s'hi transcendeix sense capacitat de destriar res en la mateixa activitat que no sigui quelcom representat.

Cal convèncer-se que el símbol és més que el seu valor estratègic a favor d'un significat: car se'l pren com una forma de relacionar-se de tal manera que apareix una realitat que no és allò que es pot resseguir representativament, ni un engolfar-se en un pensament genèric. Hi ha una realitat, que pren allò representatiu com la seva naturalització-imaginització amb l'afegit que allò representatiu i el seu sentit es coadjuven sense solució de continuïtat. En el simbòlic hi ha significant i significat: la representació duu el seu significat.

L'estudiós destria el que simbolitza i el sentit simbolitzat: el símbol rau a assumir l'un en l'altre, palesant la singular transcendència del representatiu i la circumstància que el sentit d'aquesta transcendència pot ser tant plural i multiforme com són les mateixes experiències on s'hi compromet.

Allò que fa de símbol té una altra significació que el de l'experiència banal que l'inspecciona. La circumstància que quelcom representatiu pugui esdevenir una realitat prenys de suggerència i de

significació complementa que una realitat representativa sigui un fet de transcendència.

2. Ben mirat el tot de representació i sentit simbolitzat es fa escàpol quan no se sap com es transcendeix, i no se sap què comporta més enllà del que hi ha d'obvietat. ¿No tindrà ja l'afer representatiu quelcom que el convida a un nou sentit? ¿No serà aquell afer el que permet desamagar un sentit? ¿No esdevé el simbòlic l'explicitació de les múltiples possibilitats contingudes en el representatiu? ¿No s'admet que forma part de tota la complexitat de les experiència, simbòliques o no?

Quan es contempla un símbol, ¿no permet el pas a un significat manifest? Si fos així, llavors el representatiu no s'hauria de comprendre exclusivament a partir d'alguna manera d'entomar-lo, i mai no estaria donat del tot (hi ha transcendència), ni tampoc es gaudiria a priori de què és significant. El que es considera representatiu s'enriqueix amb una nova significació, i el que es tenia com a significat suposa la representació. La realitat es fa vària per tots els cantons, i les classificacions són sempre simplificadores.

3. Allò representat forma part del marc que acompanya les aventures i les desventures, i la representació s'assumeix en aquest conjunt de coses i d'esdeveniments, s'ofereix com una resultant transcendent, i es permet una significació que no se circumscriu al seu simple fet.

La realitat es presenta amb uns trets que l'allunyen d'esdevenir sols quelcom a estudiar tal qual i a preveure'n la repetició. El paper cabdal de les ciències de la natura en la comprensió dels fenòmens i la millora de les condicions de vida no impedeixen l'admissió que allò representatiu, no només és objecte de coneixement, sinó que també contindria significats. Hi ha una transcendència en les coses i en els esdeveniments, i llur representació és una nova ocasió de significat.

El representatiu acompanya totes les activitats, les emocions i les previsions de l'ésser humà. El pensament té menester sovint de desconcentrar l'atenció d'un afer qualsevol donat. El moment simbòlic s'ocupa d'això que es representa, que alhora és una significació

important. Des d'aquí es pot entrellucar la força del significat màgic. En tots els casos allò que es veu i es toca no és sempre una realitat opaca, una genuïna ofuscació. La transcendència del que és lliurat barreja ignorància i límit amb l'experiència de transcendir-se, d'introduir-se en afers escàpols a l'escorcoll que es palesa maldestre i impotent, talment com si hi hagués algun cosa que el supera. Potser es tracta d'això: el representatiu supera l'estudiós, i per això esdevé un puntal per a tot, i en especial ara per al símbol.

Es tractaria d'un afer universal: la circumstància que allò representat traspasa mentre ocorre. El simbòlic s'hauria de comprendre com aquella experiència privilegiada de la realitat per la qual s'és capaç d'abastar una realitat significada, de manera que es podria dir que tant es crea el símbol com la realitat simbolitzada s'ofereix per a ser meditada.

10. Una experiència que no es tradueix.

La codependència del simbòlic fa que no sigui fàcil de ser traduït a través de la discriminació d'elements. Un arbre pot simbolitzar les cuites d'un individu: es pot meditar a propòsit d'aquest arbre que abraça el cel des de la capçada, ferit per cops i per vents, acollidor en les estones de Sol, ferm en tot moment, etc. Com a símbol d'un engatjament humà simbolitzat no és pas la suma del que és amb la significació d'unes preocupacions. L'arbre deixa copsar aquest capir-se adolorit i feliç que es condensa en el present. En l'arbre s'hi troba quelcom que sembla més perdurable en la seva provisionalitat. Hi ha com el clam d'un ordre. El compartiment d'un ser-hi, el propi, en quelcom que es transcendeix. Els vaivens d'un mateix estan en allò que es representa i que, d'alguna manera, fa un tot indissoluble amb el que significa.

La pretensió de mantenir per separat l'experiència a partir de la representació d'un arbre i del que se m'ha esdevingut sembla una quimera. En el fons es tracta d'un prejudici d'aquell que estima que la simbolització és un recurs (una figura literària quan s'escriu) i que mana de discernir representació (amb el que és) i allò que vol significar simbòlicament, com si la confusió simbòlica engavanyés la

claredat d'una separació de realitat representada i de significació intel·lectual.

No es tracta que l'estudiós no parli de significant i significat, sinó de la certesa que aquest estudi es fa des de la comprensió del símbol i s'hi encamina, altrament es desvaloraria el que s'hi expressa.

El pensament crític, és a dir, aquell que pretén de discriminar en la mesura que es pugui les realitats, estimarà irracional el simbolisme. Es tracta que ja no es té l'experiència: l'objectivació reiterada de les realitats, la revalorització d'un estudi discriminador, etc., comporta fàcilment una distorsió de l'experiència simbòlica perquè no la fomenta, ni forma part de les captinences que s'ensenyen. És clar que no sembla possible de no gaudir-ne: basta que no se sigui maldestre a l'hora de dibuixar-la i, sobretot, potser quan se l'ha de valorar.

Ocorre que no es pot fer la competència al símbol: no hi ha res que expressi l'experiència de reviure les sotsobres pròpies en la representació d'un arbre. Cal gaudir-la, si pot ser amb el ventall d'emocions del cas, per a descobrir què s'hi manifesta: no hi ha un previ que ho pugui substituir, sols quan algú s'hi llença s'adona del que hi ha: una experiència transcendent que el toca.

11. El símbol no substitueix una altra cosa.

Per «representació» es podria comprendre diferents afers: es representaria quan es percep o s'imagina, és a dir, quan hi hagués algun desplegament sensible o imaginari. Però també es representaria una obra de teatre, es representa algú en alguna reunió, etc.

L'estimació que el símbol representaria quelcom, ho substituiria, en l'accepció de trobar un quid pro quo, de tal manera que estaria en lloc d'alguna altra realitat o alguna cosa, tampoc no semblaria prou encertada: mal comprendria que el símbol ho és perquè suposa la significació que no és un representat, la inclou, la té present, la sap, mentre no hi hauria, parlant estrictament, dos plans paral·lels.

Paul Tillich, per exemple, ensenyà que *«l'exemple esmentat indica què es vol dir amb el "fer saber capes de realitat". Amb això pot esdevenir-se el següent, han de ser fetes saber les capes de la nostra ànima, de la nostra realitat interna. Han de correspondre amb*

les capes de la realitat externa que es fan saber a través del símbol. Així cada símbol actua en dues direccions: fa saber capes més fondes de la realitat i de l'ànima»⁸.

Un tal representar (*vertreten, repräsentieren*) dificultaria saber com treballa el símbol.

Aquest és símbol perquè inclou el significat, sense el qual no ho seria. És símbol pel seu significat, de manera que l'objecte natural no podria estar en lloc del seu significat, o substituir-lo, perquè l'inclou: en el símbol no hi ha un *quid pro quo*, però quan es manté un *quid* i un *quo* llavors no hi ha símbol.

D'altra banda caldria no interpretar com a símbols afers que no ho serien. Car els primers s'ofereixen per a copsar una significació simbolitzada, i no competirien amb les recerques en els diferents camps, per molt subtils que siguin: no reemplaçarien la investigació consegüent, mentre serien necessaris a l'hora de prou significacions.

12. L'arbre, la bandera, el cel de nit.

1. Què hi ha en l'arbre perquè s'ofereixi com el símbol del quefer humà? Ha nascut d'un plançó o d'una llavor, ha arrelat, ha resistit pluges i freds, calors i arideses, ha crescut, se li han obert branques, se li ha fet una capçada, amb moltes fulles, i ha aixoplugat ocells; l'arbre és un exponent prenys de vida, acull els cansats de Sol o de pluja, els empara, els permet descansar, s'hi dorm vora seu; i es fa gran, se li esberlen les branques, se li cauen les fulles, una capçada empobrida, s'aferra tant com pot al terra. Com no ha de servir de símbol que significa una condició quan es vol significada en els termes d'aquest arbre?

Cadascuna d'aquestes representacions, inclosa la de simplement un arbre, permet ser assumida simbòlicament. Tanmateix, en treballar

⁸ *Das Wesen der religiösen Sprache*, pàg.216, a *Gesammelte Werke*, vol. V [Herausgegeben von Renate Albrecht], Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1964.

com a símbols, no expliciten res més, i la seva donació remet a un cos no fenomènic, perquè hi ha alguna obvietat del que són⁹.

Ara l'arbre, i això s'estendria als seus diferents avatars, significa una condició humana.

L'arbre xucla, si es pot dir així, el sentit de la meua humanitat: per això es pot decidir entomar-lo simbòlicament, i en aquest sentit hi ha convenció. Però és la mateixa natura de l'arbre la que segresta la significació. També un arbre com a símbol pot contenir resignació, una certa fatalitat, una mirada naturalitzadora sense importar quina, l'arbre significa un ser-hi, que ha passat i que ha de passar, i aboca a un futur incert i atzarós que no augura si no un final. La imatge de l'arbre, suggerida pel mateix arbre, em revela, a mi mateix.

2. Una bandera, com a símbol, gaudeix de significació. L'objecte mateix pot ser titllat de convencional pel fet de ser de roba i d'aquests colors. El símbol també pot ser convencional en l'accepció d'assumir-lo com a tal. En un altre sentit hi hauria la convenció d'un acord social perquè serveixi de símbol de tots.

Allò que un grup d'individus acorden de fer és convencional per l'obvietat que és la resultant d'una assumpció, implícita o explícita. És convencional perquè és acordat, no és l'expressió d'una necessitat natural, i de fet podria modificar-se si les urgències socials ho exigissin.

Certament la bandera és el producte de l'activitat humana, que es complica amb les adquisicions tecnològiques. El treball humà ha transformat els béns naturals, n'ha fet mitjans (ho són les màquines i les eines), fabrica tota mena de teixits amb els sabers que convingui, etc. Una tal continuada activitat dels grups humans no impedeix d'assumir que la bandera palesa la seva transcendència i és capaç de servir de símbol en la mesura que té una significació. No hi ha l'esdeveniment de la bandera sense l'apropiació d'un sentit per a uns colors i uns teixits, al marge de la circumstància que caldria estudiar

⁹ No cal dir que el simbolisme de l'arbre es reforça a mesura que se succeeixen facetes representatives i simbolitzacions, de manera que en qualsevol moment l'arbre es fa símbol mentre pot gaudir d'una integració del que es va guanyant; és a dir, hi hauria un treball de raonabilitat.

fins a quin punt un grup humà podria estar-se'n, de tenir algun símbol comú, ja fos per al propi grup o enfront dels altres grups humans.

La bandera com a símbol manté un tarannà diferent al de l'arbre. Car el significat aquí era lliurat amb sintonia respecte del mateix afer representatiu (els esdeveniments de l'arbre i els d'un mateix), i no és el cas de la bandera. La materialitat de la bandera és una resultant d'una transformació natural, d'una manipulació gràcies al treball, i no sembla que cap dels objectes artificials porti sense més a simbolitzar quelcom. L'ésser humà imita per als seus productes d'altres símbols; es a dir: el producte artificial serva la transcendència de tot el perceptiu, i és des d'aquí que pot transformar-se en símbol. No és símbol perquè hagi estat engendrat tecnològicament, sinó perquè hi ha una realitat simbolitzada. Es tracta d'un perllongament de quelcom que l'ésser humà ha après.

3. Versemblantment el cel de nit estelat permet diferents aproximacions d'acord amb com s'hi és, que poden oscil·lar des de l'absurd fins a la fascinació i l'expectació. També pot ser l'afer perceptiu que es pot estudiar.

La transcendència que possibilita, la circumstància que assumeix l'evocació del que s'ha passat, gaudint-lo com a paisatge o com a horitzó, el mateix descans que hi ha quan se'l contempla, etc., el fet rellevant doncs que el cel forma una part essencial d'aquell que hi és fa que se sigui capaç de dar-s'hi, en el cel, una confiança, és a dir, que inclogui també un abandonar-s'hi. Però aquí no es copsa simbòlicament: en el cel no hi ha, quan se'l mira confiadament, simbolitzat i simbolitzador. La donació en un cel estrellat no és el d'un afer simbòlic: posa en qüestió la textura global, i en concret des d'aquest cel.

Una hermenèutica més completa faria veure que un cel de nit pot esdevenir una de les moltes maneres d'iniciar-se en la finitud de l'ésser, quan és el cas. No es tracta d'un factor de nova significació, i més aviat hi ha el fet que permet de saber-lo in-acabat, a costa d'una certa diafanitat: un cel de nit pot esdevenir un manera característica d'entomar-lo. Quan, si no, s'interrogaria el lloc de l'home en el cosmos? No hi hauria aquí una informació unívoca, i de vegades se

seria incapaç de deixar-se endur per la suggerència de la nit. Els camins del cel permetrien limitacions ignoradores.

També s'esdevé la contemplació del cel de nit com un espectacle que duu a l'absurd. No és l'absurd d'altres moments, tampoc no és possible de traduir-lo: l'absurd trobat en els estels és còsmic, és un patiment visualitzat de tal manera que el dolor és un dolor perceptiu en l'accepció que ho és del tot el perceptiu, i el de la nit. El cel de nit estelat en l'absurd suposa no trobar una resposta a les preguntes, i llavors el cel és l'exponent de la foscor; la circumstància que apunti la seva transcendència encara agreuja el sense sentit, enceta el que havia cicatritzat.

De fet el cel estelat és capaç de lliurar-se de moltes maneres, tant ajuda a revelar realitat com descobreix com s'està: l'enamorat veu en el cel el testimoni del seu amor, el lloc que li durà, el presagi de nous fortunis, l'habitable que Romeu mereix.

III

EL SÍMBOL DEL GALL EN *EL CALLAT*

Certament l'alba no és sols un símbol perquè se l'expressi, i el fet de fer-ho no implica que hi hagi un símbol. En totes els casos es tracta d'un afer de significacions. Els símbols literaris no ho són pel fet de ser expressats, sinó que ho són perquè s'expressa símbols.

Un poeta pot fer poesia simbòlica per a comunicar el que es vol. Expressa el símbol com ho fa aquell que medita la nova alba, i en tots els casos sembla gairebé impossible de substituir la significació inclosa en el símbol mateix, és a dir, en l'objecte (i la seva expressió, si és el cas), no hi hauria una traducció estricta dels versos.

Això es comprova en l'assaig de fer-ho. Com exercici s'ha agafat el conegut símbol del gall en el llibre *El Callat*¹⁰ de Joan Vinyoli, que permet si més no reblar els supòsit defensat a propòsit del símbol i el simbolitzat.

El recull de *El Callat* no és de cap manera una obra improvisada, malgrat que no deixa de sorprendre la simplicitat dels símbols i dels girs per a expressar les dimensions còsmiques i els avatars de l'individu que hi són implicats. Està estructurat en seccions: *Cinc poemes davant la mar*, *El boscatèr*, *Orfeu*, *Les aigües aturades* i *El Callat*. El primer fa d'introducció i hi comprèn una presentació general de l'enigma de totes les coses en conjunt. Les imatges es concentren en *El boscatèr* per a insistir en la pregunta i en el contrast d'experiències. La tercera secció està dedicada a la figura del poeta. La quarta estudia el sentit de l'activitat poètica. L'última, que dona nom al llibre, trasllada a allò que és magnífic i sublim.

El llibre forma part de la poesia simbòlica, malgrat que la lectura directa sigui capaç de sintonitzar sense més amb el que s'expressa: no cal una interpretació de l'univers vinyolià per a entomar l'actitud concreta d'un poema. No cal perquè es copsa el que significa: però

¹⁰ Joan Vinyoli, *Obra poètica completa*, pròlegs de Joan Teixidor i Miquel Martí i Pol, edició i notes de Xavier Macià, Edicions 62 i Diputació de Barcelona, 2001, pàgs.77-114. Una presentació de l'obra es troba a QF29.

això no lleva que, a l'hora de comentar-ne quelcom, hi ha una dificultat de mitjans escaients, com és fàcil de palesar. El seu autor admet que aquest llenguatge li va sortir amb naturalitat, cosa que no deu implicar que no hi hagi hagut una poderosa reelaboració.

Doncs bé: el darrer poema de l'última secció, i que tanca per tant el llibre, és el següent:

Gall

Gall que cimeges en la torre més alta,
heus-me ací en la partió de la nit i l'aurora.
En la nit del temps crida sempre el teu cant.

Temps difunt, temps difunt, et veig
com un riu allargant-se en la fosca.
De la terra sóc hoste inexpert,
sempre en exili, dintre meu,
mirant les aigües entre murs
de la ciutat abandonada.

Gall que cimeges en la nit,
gall salvatge endinsat
en la boscúria espessa – qui no es mou
de la ribera trista, contemplant
el pas feixuc de l'aigua morta,
mai no et veurà ni sentirà el teu crit.

Però el bon caçador que es lleva
a l'hora greu entre la nit i l'alba,
sent la crida en el bosc,
ple de secretes aigües vives,
i pren el camí que duu
cap a la veu intacta.

Penell tocat per l'aurora,
al cim de tot de la flama,
pausadament gira el gall.

Com comentar-ho sense traïr el que comunica? Es tracta en qualsevol cas d'un provatura, per exemple, la que resumim seguint els seus paràgrafs.

1. El gall es troba encimbellat, on el poeta pot esperar que hi passi l'esdeveniment, ell dempeus entre la nit i l'aurora. En aquesta matinada la seva expectació anhela alhora el crit del gall: gall, nit, aurora, partió, expressen la rellevància del que ha de venir, una comprensió que va més enllà de les sotsobres i dels neguits, i ho fan simbòlicament. Sense una avaluació ontològica no expressarien res important més enllà de les emocions que s'hi troba en una aurora o la bellesa d'un gallet dalt de la torre.

«En la nit del temps crida sempre el teu cant». L'ambigüitat de «la nit del temps» fecunda el que es vol dir precisament per la riquesa de vessants. Perquè «la nit del temps» pot incloure, és clar, el fet de descriure simplement que ara és la nit, que s'espera l'aurora. Tanmateix això no ho explicaria tot, no sabríem per què s'invoca el cant del gall en la nit del temps, quan aquest canta en el partió entre la nit i l'aurora. Llavors tampoc no seria símbol d'una manifestació del no-circumscrit.

És que «la nit del temps» també pot significar la buidor dels dies, les repeticions quotidianes, les ocupacions que no diuen res, l'avorriment que s'escampa arreu: aleshores el poeta palesaria un desig: el saber d'una ignorància il·limitada. Crida sempre el teu cant: anhela aquest saber de l'ésser, que sobrepassa «la nit del temps».

L'ambigüitat de «en la nit del temps crida sempre el teu cant» no acaba aquí: es pot tenir la presumpció que el gall és capaç de trencar la foscor, la nit, el transcórrer monòton del temps. Es demanaria quelcom, que sols pot ser temporal, que alhora superés la nit del temps, cosa que deu ser el que s'expressa amb l'*aeviternus*: un *aevum* privilegiat, un esbalaïment d'un saber. El poeta expressaria a través d'un simbolisme polisemàntic també l'enyorança d'un in-finit.

No sembla estrany que la lectura del vers impressioni i mogui a una plural significació que fa que, quan se n'abraça una, se n'evoqui

un altra, de manera que hi hagi un riquesa difícil de copsar a l'una mentre totes s'insinuen.

2. Em giro al temps que ha passat, aquell ple de records, de gent que he conegut i que han marxat, com si no hi hagués ja memòria seva, i imagino aquells que no n'he sabut res, anteriors als que recordo: veig el temps allargant-se en la fosca. Aquest temps és a més a més el que té necessitat del crit del gall, aquell que és silenci, el silenci de la nit, que s'enfosqueix a mesura que fa el seu recorregut.

«De la terra sóc hoste inexpert», un inadaptat que no sé trobar-me, potser perquè no puc mai transformar-me en una cosa més de la terra, i quan m'hi aboco em trobo buit de mi, exiliat de mi: un inexpert a la terra i alhora un estrany a mi mateix. Tot passa i s'oblida: jo mateix seré oblit formant part d'un temps estèril que s'allarga en la fosca.

Les aigües, un símbol de diferents significacions, en *el Callat*: mentre s'és cridat per una veu del mar, les aigües es troben arreu, sempre expressant la situació d'un i de les coses, la força del seu desig, la desgana de l'ànim. Enfronta «les aigües vives» a «les aigües mortes», aquí i allà l'esment de l'aigua accentua la intensitat positiva de la vida o la quietud fosca. En el vers el poeta mira les aigües entre murs: allò que corre o que retorna constantment es manté com un simbolisme de l'enigma que deixa pendent de què són aigües. Aquestes aigües són el present que es presencia i que té allò eixorc al voltant seu, «entre murs», que alhora és el límit del que és eixordador, perdedor, amuntegador, la ciutat, allò col·lectiu, el que fa perdre la individualitat, on mai no es lliura la resposta al desassossec, i que sols aquell que està en la partió de la nit i l'autora es troba preparat. El poeta no és res més que un arbre que s'ha allunyat del bosc

En l'estrofa següent, el bosc hi apareix com el marc on se cerca, però ho fa per una transformació significativa.

3. El present en la nit: et troba enmig del bosc que, sense abandonar una simbolització de soroll i bullícia, s'hi afegix, en un joc equívoc, una variació simbòlica per la qual la boscúria s'ofereix també com a marc d'un penell transformat en un gall salvatge endinsat en

aquesta boscúria. Aquest doble vessant permet expressar que, en la nit és possible un enyorament; en la negror el gall cimeja, es fa notar a la seva manera quan hi ha la perseverança de també endinsar-s'hi.

S'exhorta a moure's: les aigües poden simbolitzar una tristesa somorta i estantissa, l'avorriment interior, la reiteració i la repetició sense per què. Aquest ni fu ni fa contempla la feixuguesa de les aigües mortes. Talment com el bosc simbolitza si més no (també és on habita el gall salvatge) la munió, el col·lectiu, l'alienant, hi ha també la somnolència pròpia, la deixadesa, la mandra per fer d'altres passes.

El gall, que crida, el no-circumscrit, feineja pel bosc, allò gregari i l'habitable salvatge de l'au; se m'exhorta a oir-lo perquè és possible d'atendre l'in-acabat – alhora es blasma per entretenir-me en el miratge d'aigües estancades.

4. ¿Hi ha un engany en la cerca d'alguna cosa que faci comprendre, a la seva manera, millor? ¿Recriminem al bon caçador que es llevi d'hora i li proposem que resti al llit endormiscat? ¿No replica que «sent la crida en el bosc», una troballa pròpia manifestant-se?

Cadascú coneix la seva veritat, i el caçador, enmig de la nit i l'alba, s'endinsa, en el bosc, quan ara aquest bosc, més enllà del col·lectiu eixorc, a tall d'un doble bosc, completa simbòlicament que es tracta d'un gall salvatge, i hi penetra atret per la crida que s'hi sent. Constant expectació, predisposició d'entomar l'ésser per un saber de consistència.

El cant es troba «ple de secretes aigües vivies», promet el canvi d'avorriment per eixoriviment, de deixadesa per il·lusió, de tant se val tot per la seva rellevància. «Pren el camí», abandona el que diran i les moltes opinions: no vol enganyar-se i negar el que s'esdevé, s'admet com un arbre separat del bosc, ple de fulles tremoladisses. Valent per a seguir el viarany, talment com han estat molts que l'han fitat i l'han fet seu.

Vol arribar a «la veu intacta», és a dir, acabada en l'accepció que no hi ha més enllà, que aquí es completa un cicle, que si es pot parlar de perfecció, no se n'hi pot trobar més. Aquesta completesa no és d'un

estar arranjat per tots cantons, sinó una avaluació, aquella que, per un instant, es revela quelcom de l'èsser.

5. «Pausadament gira el gall»: ho fa l'in-finit, com a dedicació sense presses ni neguits, s'allarga a poc a poc enmig de la calma de les coses. El saber de l'hora tranquil·la que ha estat potser esperat, que s'allunya d'una qualsevol irrellevància, i capaç de sotragueig: l'aurora del que està a punt d'aparèixer i que passa a encantar a través del nou símbol de la flama.

L'aurora, la flama, el gir pausat del gall, expressen, per aquest ordre, l'espera, la troballa in-finita, i com hi esdevé: ho fan significant-ho; per això són útils, i alhora hi aporten el que se sent davant d'una llum que enuncia el dia, del primer raig de Sol, d'un gallet que et força a aixecar el cap i mirar cap a dalt. Hi ha alguna cosa aquí que s'enuncia amb el símbol: la tasca del poeta fa que hi hagi un allargament expressiu que, mentre s'alimenta dels secrets camins de l'èsser, s'endinsa decididament per contenir dins de l'expressió allò que permet arrossegar-los. És la manera d'entomar, no les representacions i les seves expressions, sinó el que signifiquen llums i colors, gallets i girs, com a símbols, que podrien suposar una experiència de l'il·limitat. Perquè hi ha símbol d'allò que se significa.